

Linköping Electronic Articles in
Computer and Information Science
Vol. 2(1997): Nr 10

**Hur försäkrar vi oss om att vår IT-användning
utvecklar kvaliteten i våra utbildningar?**

Edgar Almén

Linköpings universitet
Linköping, Sverige

Föredrag presenterat vid

**Informationskompetens och Användarutbildning
Nordiska Vetenskapliga Biblioteksförningars Förbunds
konferens, 19-20 november 1996
Linköping, Sverige**

Published for Nordiska Vetenskapliga Biblioteksförningars Förbund
(NVBF) by
Linköping University Electronic Press
Linköping, Sweden

<http://www.ep.liu.se/ea/cis/1997/010/>

*Published on November 11, 1997 by
Linköping University Electronic Press
581 83 Linköping*

**Linköping Electronic Articles in
Computer and Information Science**

ISSN 1401-9841

Series editor: Erik Sandewall

© *Edgar Almén*

*Typeset by the author using MS Word and
formatted using étendu style for A4 paper size*

Recommended citation:

*<Author>. <Title>. Linköping electronic articles
in computer and information science, Vol. 2(1997): Nr 10.
<http://www.ep.liu.se/ea/cis/1997/010/>. November 11, 1997.*

*The publishers will keep this article on-line on the Internet
(or its possible replacement network in the future)
for a period of 25 years from the date of publication,
barring exceptional circumstances as described separately.*

*The on-line availability of the article implies
a permanent permission for anyone to read the article on-line,
to print out single copies of it, and to use it unchanged
for any non-commercial research and educational purpose,
including making copies for classroom use.*

*This permission cannot be revoked by subsequent
transfers of copyright. All other uses of the article are
conditional on the consent of the copyright owner.*

*The publication of the article on the date stated above
includes also the production of a limited number of copies
on paper, which were archived in Swedish university libraries
like all other written works published in Sweden.*

*The publisher has taken technical and administrative measures
to assure that the on-line version of the article will be
permanently accessible using the URL stated above,
unchanged, and permanently equal to the archived printed copies
at least until the expiration of the publication period.*

*For additional information about the Linköping University
Electronic Press and its procedures for publication and for
assurance of document integrity, please refer to
its WWW home page: <http://www.ep.liu.se/>
or by conventional mail to the address stated above.*

För mig är det här anförandet en oväntad utmaning. Jag är ombedd att försöka se högskolebibliotekens IT-användning ut ett kvalitetsperspektiv, eftersom jag är engagerad i Linköpings universitets kvalitetsråd. Mitt eget kvalitetsperspektiv påverkas naturligtvis av min personliga bakgrund med dess frågeställningar och erfarenheter.

Jag är nu universitetslektor i religionsvetenskap och har en sådan forskningsbakgrund. Jag har också under fem år varit administrativt ansvarig för alla de olika lärarutbildningsprogrammen här vid universitetet. På 80-talet var jag några år gymnasielärare och sysslade då också med ett projekt för att utveckla datoranvändningen i länets grund- och gymnasieskolor och med att för SÖ utveckla tillvalsämnet informationskunskap.

Hur denna bakgrund mera i detalj påverkar mitt perspektiv är jag dock inte lika säker på. Jag tror att både kvalitetsrådets inriktning och mina erfarenheter gör att jag kommer att betona den akademiska grundutbildningens problematik och särskilt denna utbildnings självständiga uppgifter, inklusive uppsatser.

Jag ska börja med att skissera några ganska självklara kvalitetsperspektiv för att sedan komma in på några mera konkreta områden, där jag tror att utvecklingen ställer oss inför ganska fundamentala problem, där vi måste finna former för hur bibliotekens informationskompetenser kan samverka med universitetens andra kompetenser.

1. Bibliotekens informationskompetenser

Kvaliteten på bibliotekens utrustning, tillgång till IT-hjälpmiddel och personliga kompetens måste naturligtvis vara tillräckligt stor, vilket också innebär att den hela tiden måste utvecklas för att hänga med. Det kan ni mycket bättre än jag.

Möjligen glömmer man ibland att kvalitetsperspektivet dessutom betonar att man måste ha planer och rutiner inte bara för vad man skall göra för att köpa nytt och utveckla kompetenser utan också för hur man skall följa upp vad som faktiskt händer, alltså skaffa sig säker information om hur verksamheten faktiskt fungerar och om vad personal och biblioteksanvändare tycker är styrkor och svagheter. Kvalitetsarbete består till en mycket stor del av att följa upp och skapa loopar som återför information som kan ligga till grund för beslut om nya insatser.

2. Bibliotekens förmåga att sprida informationskompetenser

Men i mitt perspektiv vill jag inte bara bedöma bibliotekens kvalitet för sig. Det som intresserar mig är om hela universitetssystemet fungerar så att bibliotekens informationskompetenser verkligen positivt bidrar till att utveckla kvaliteten på grundutbildning, forskarutbildning, forskning och universitetets allmänt samhälls-stödande funktion. Och då kommer intresset att fokuseras på en massa samband mellan biblioteken och studenterna och lärarna/forskarna.

Ett första krav är naturligtvis att biblioteksanvändarkompetensen utvecklas både hos studenter och hos lärare. Här görs mycket och återstår säkert mycket att göra.

Och för att veta vad som behöver göras, så måste uppföljningen utvecklas. Kanske är det lättast att lära nytt för studenter och svårare för lärare - vi lärare vill ju gärna tro att de rutiner vi lärt är bra och tillräckliga. Men det är nog svårt att väcka intresse för IT-insatser riktade mot lärare, om de inte kopplas till andra frågor. Så jag fortsätter inventeringen.

3. Informationskompetenser som något som kan utveckla universitetets andra kompetenser

I mitt perspektiv är den avgörande kvalitetsfrågan om och hur vi lyckas få till stånd en konstruktiv samverkan mellan bibliotekens speciella informationskompetenser och universitetens övriga kompetenser. Det räcker inte med att universiteten skaffar sig ytterligare en grupp kompetenser att addera till de andra specialiteterna, om inte dessa kompetenser utvecklar de centrala delarna av utbildningarna. Annorlunda uttryckt: Det skadar väl inte förberedelsen för en uppgift i informationssamhället om man skaffar sig poäng på en speciell kurs om informationssökning. Men det viktiga är ju om den lärarutbildning, ekonomutbildning eller religionsvetarutbildning man skaffar sig är sådan att man ökat sin förmåga att utnyttja informationssamhällets möjligheter (och att värja sig mot dess risker) i de centrala delarna av sin framtida yrkes-verksamhet.

Det här ser jag som den helt avgörande kvalitetsuppgiften i sammanhanget. Och den löser sig nog inte själv.

Den måste väl lösas på vanligt sätt genom ad hoc-samarbeten, genom mera planerade utvecklingsprojekt och genom kursplane- och utbildningsplaneöversyner.

Och motorn i sådant arbete måste väl också här vara analys på individnivå av vad som sker (och inte sker) och en mera planerad uppföljning av kurser och program inriktad mot sådana punkter som man misstänker kan vara problematiska. Och liksom allt kvalitetsarbete kan detta leda till behov av att skapa nya samarbetsstrukturer och kanske modifikationer av organisationen.

Det här perspektivet är alltså det som jag menar vara det viktigaste ur kvalitetssynpunkt. Ramen är, om man så vill, ett slags systemperspektiv. Och i detta systemperspektiv på universiteten är nyttiggörandet av informationskompetenser just nu en så viktig faktor att den borde ägnas riktade uppföljningar och analyser. Men bakom sådana riktade uppföljningar och analyser bör ligga några tankar om vad som skulle kunna vara problematiskt och som man därför bör vara speciellt uppmärksam på.

Utan alla anspråk på överblick eller systematisering skulle jag vilja ta upp några möjliga aspekter, där jag tycker att informationsutvecklingen tvingar fram en omprövning av traditionella akademiska rutiner och värden eller, om man så vill, gör att informationskompetenser måste få samspela med och påverka innebörden i traditionella akademiska kompetenser.

a. Nya former för värdering av information behöver utvecklas

Traditionellt har akademisk kompetens i stor utsträckning varit att man dels haft tillgång till mera information än andra, dels haft användbara rutiner för hur skilja mellan information som man kan lita på och information som man bör var misstänksam emot.

Det tycks mig rimligt att säga, att det i informationssamhället blir allt mera vanligt att allt fler har tillgång till mycket mera information än de kan hantera. Den kunskap som ger makt och konkurrensfördelar är då inte längre tillgången till information utan förmågan att sovra information. Sådan kunskap växer inte genom att man läser flera böcker och lägger mera på minnet utan genom att man utvecklar förmågan att finna väsentligheter och strukturer i ett överflöd av information. Det är i så fall sådan kunskap som akademisk utbildning borde ge och som den akademiska examinationen borde pröva. Uppföljningar borde då visa i vilken utsträckning undervisning och examination verkligen inriktas mot detta.

När jag gett mig ut på Internet har det slagit mig hur en hel del av mina

gamla tumregler för värdering av det jag läser överger mig. Så här i efterhand verkar det som om min inskolning i vetenskapssamhället i stor utsträckning bestått i vilka uppslagsböcker och handböcker jag kan lita på, vilka vetenskapliga tidskrifter, förlag och universitetsmiljöer som jag inte hela tiden behöver vara misstänksam emot, hur det finns ett överskådligt antal intressanta teorigrupperingar eller skolbildningar inom disciplinen som man bör hålla sig orienterad om och hur man känner igen deras argumentationssätt och centrala referenser. Den där abstrakta kartan över disciplinen gick också att omsätta i en ganska konkret bild av UB i Lund, där jag visste var de centrala böckerna fanns och kunde karakterisera de viktigaste uppslagsverken, tidskrifterna och bibliografiska hjälpmedlen. Och det har i stor utsträckning varit denna typ av kunskap eller erfarenhet som jag utnyttjat när jag försökt hjälpa studenter till rätta i deras försök att orientera sig bland all kunskap. Jag kunde mycket lättare än studenten skaffa mig en bild av vad det skulle kunna stå i en artikel eller bok som varken studenten eller jag läst.

Men på Internet fungerade inte denna kunskap utan vidare. Jag skulle för ett år sedan ge en kurs om den ryska kyrkans teologi (vilket ligger i utkanten av min kompetens) tillsammans med en kollega från S:t Petersburg. Jag samlade in texter bl a från Internet och började bygga upp en bild på grundval av detta material. Min kollega var föga imponerad. Jag hade missat att den kyrka som var mest aktiv på Internet var en liten och föga representativ konservativ gren av den ryska kyrkan i USA. Mina vanliga känselspröt upptäckte inte det på Internet. Hur utvecklar jag mina känselspröt så att de fungerar också där, eller är det en fåfång förhoppning att det skall vara möjligt?

b. Hur bedöma originalitet i en uppsats?

Det fascinerar mig att Tingsten i sina memoarer kan skriva att han som lic-kurs läste alla väsentliga böcker inom sitt ämne, statskunskap. Det vore skrattretande att säga att man idag kunde ha samma överblick över vad som är skrivet inom en hel disciplin.

Men ändå fortsätter vi i många avseenden som om det fort-farande var möjligt att ha en sådan överblick. En opponert vid en disputation förutsätts mer eller mindre uttalat kunna avslöja om textstycken eller hela tankegångar hämtats från en annan framställning. Och en examinator på en uppsatskurs förutsätts kunna avgöra studentens arbetsinsats och förmåga genom att läsa en färdig uppsats.

Jag tror att detta är en illusion. Det finns så mycket texter att skriva av och så mycket texter att hämta hem elektroniskt att en opponent eller lärare omöjligt kan känna igen alla. Man kan bedöma textens kvalitet, men man kan knappast avgöra hur mycket av denna kvalitet som kommer från den som överlämnat texten till en. Själv säger jag numera att jag inte kan godkänna en inlämnad uppsats, om jag inte fått följa den process under vilken uppsatsen vuxit fram. Och strängt taget är det nog inte bara slutprodukten jag då godkänner utan väl så mycket den process som jag följt. Samtidigt tror jag att jag måste få hjälp att utveckla min förmåga att hitta relevant material för att ens kunna bedöma denna process.

c. Risken att tillgängligheten till specialuppsatser minskar förmågan att se teoretiska samband och hur olika frågeställningar kan berika varandra.

Jag tror att det ligger mycket i tankegången att vårt sätt att arbeta påverkar vårt sätt att tänka. Den fråga som oroar mig är att de nya hjälpmedel för att söka uppsatser och litteratur kanske styr vårt sätt att tänka och skriva bort från sådant som jag menar vara väsentliga vetenskapliga kvaliteter.

När jag inte längre försöker lösa de uppgifter jag ställer mig med hjälp av de böcker som jag mera direkt har tillgång till, och formulera uppgifter som är lösbara med hjälp av dessa böcker, vad händer då?

Det verkar rimligt att anta, att man avgränsar litteratur-sökningen tills antalet träffar blir hanterligt. Och sedan sitter man där med ett antal referenser som har utgått från ganska precis den frågeställning man själv hade från början.

Effekten blir då lätt att man skalat bort allting som kunde hjälpa en att ifrågasätta och/eller utveckla frågeställningen. Dvs man har fått mindre möjligheter att bearbeta frågeställningen än man hade i det gamla systemet, vilket borde leda till sämre kvalitet.

Man har också avhämt sig den hjälp till teoretisk reflektion som låg i att man utnyttjade handböcker, uppslagsverk och verk som bearbetade en vidare problematik. Möjligheterna att se den egna frågeställningens förutsättningar och begränsningar eller generella giltighet minskar, vilket också hotar kvaliteten.

Det verkar också som om det var mycket lättare att avgränsa

sökningen genom att avgränsa objektet än genom att precisera teorin. Risken är att de teoretiska förutsättningarna kommer i bakgrunden och detaljundersökningarnas teoretiska relevans aldrig kommer att diskuteras, vilket definitivt hotar kvaliteten.

Det behöver kanske inte bli så. Men risken att det kan bli så borde enligt min mening vara skäl nog att noggrant följa upp i vilken utsträckning det i några avseenden faktiskt tenderar att bli så. Och om man finner sådana brister, gäller det att försöka finna vägar att utveckla nya handledningen, valet av uppgifter och/eller sökhjälpmedlen. Kanske finns de redan, så att det bara är kännedomen om dem och användningen av dem som behöver utvecklas!?

d. Går det att styra utvecklingen av nya informations- och IT-kompetenser mot sådant som blivit problematiskt?

Ett slags slutsats av det perspektivet jag nu prövat borde då bli, att arbetet med att utveckla informationskompetenser inte bara borde styras av den tekniska utvecklingen och informations-kompetensernas egen logik.

Väl så viktigt är att försöka inrikta universitetens uppföljnings-program så att man upptäcker sådant i grundutbildning, forskarutbildning, forskning och universitetets allmänt samhällsstödande funktion som blivit problematiskt genom informationsutvecklingen och sådant som kan ses som effekter av bristande tillgång till eller bristande förmåga att utnyttja olika typer av informationskompetenser.

Och om man identifierat sådana problem, ingår det i kvalitets-arbetet att försöka finna former för att bemästra dem. Och möjligheterna att lyckas i ett sådant kvalitetsarbete måste vara helt beroende av i vilken utsträckning man lyckats engagera också bibliotekets informationskompetenser och kontaktnät och få det att verkligen samverka med universitetets många andra kompetenser, så att hela systemets funktioner kan utvecklas.